

การจัดการทรัพยากร้ำน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธ: กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์กลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

BUDDHISM INTEGRATED WATER RESOURCES MANAGEMENT: A CASE STUDY OF
THE PING RIVER CONSERVATION ORGANIZATION, CHIANG MAI PROVINCE

กันยาธัตน์ รินศรี

Vol. 15 No. 2 April-September

CHIANGMAI
RAJABHAT
UNIVERSITY

การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธ: กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

BUDDHISM INTEGRATED WATER RESOURCES MANAGEMENT: A CASE STUDY
OF THE PING RIVER CONSERVATION ORGANIZATION, CHIANG MAI PROVINCE

กันยาธัตัน วินศรี*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธ: กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ แล้วนำมามวิเคราะห์ให้เห็นกระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำให้คุ้มค่าและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และต้องอิงอาศัยการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดทรัพยากรน้ำด้วย ส่วนความสำคัญของทรัพยากรน้ำ ได้แก่ มีความสัมพันธ์ในเชิงพาออาศัยกับทรัพยากรน้ำอื่น เน่น ป่าไม้ ในลักษณะปฏิจสมบูบาท: สิ่งที่อาศัยกันเกิดขึ้น ภาวะของสิ่งที่ไม่เป็นอิสระของตนต้องอาศัยกันและกันจึงเกิดขึ้นได้ เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมีการจัดการทรัพยากรน้ำมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตให้มีน้ำใช้อุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ มีความสำคัญในเชิงการจัดการเพื่อเกษตรกรรม และเป็นสถานที่รื่นรมย์ พักผ่อนหย่อนใจ และแสดงออกโดยผ่านหลักพุทธธรรม พระวินัย ศาสนาพิธี และบทบาทของพระสงฆ์ การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน โครงการอนเนื่องมาจากพระราชดำริ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชุมชนลุ่มน้ำปิง และพระสงฆ์เข้ามา มีส่วนร่วม โดยเห็นว่าทรัพยากรน้ำเป็นของสาธารณะจึงมีการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ และใช้อำนาจจัดการในการจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธของกลุ่มอนุรักษ์ ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการแบบบูรณาการโดยใช้หลักพุทธธรรม อำนาจจัดการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย ส่วนรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำ เชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพนั้น ควรสร้างคุณธรรมในจิตใจ ใช้กฎหมายควบคุมพฤติกรรม ดำเนินงานแบบเครือข่าย และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธ กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง

* พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ABSTRACT

The dissertation entitled “Buddhism Integrated Water Resources Management: A Case study of the Ping River Conservation Organization, Chiang Mai Province”. Consists of 3 objectives as: to study the concept of water management based on the Buddhist principle, to explore the water management of the Ping River Conservation Organization in Chiang Mai province and to investigate the Buddhism integrated in water resources management of the Ping River Conservation Organization. This research was involved with two research methodologies, the documentary research and the qualitative research. The data were analyzed to be the process of the water management resources and its results were as follows: The water resources management in line with the Buddhist principle, it is the management of water resources and uses them for the maximum benefit and it depends on the forest resources management: an aggravating factor to the water resources. The importance of water resources is related to other resources such as the forest resources; in term of the Dependent Origination is important to the subsistence and adequate for water consumption. In addition, the water resources are important in term of the agricultural management and are the places of pleasant for relaxing. There were shown through the Vinaya or disciplines, the Buddhist religious rite and the role of Buddhist monks. The water resources management of the Ping River Conservation Organization is considered to be the collaboration management among state agencies, private sectors, the Royal Project, the Local Administrative Organization, the Community of Ping Watershed and the Sangha Community. They have noted that the water resources belong to the public, thus it should be managed together with the use of local traditional rituals and the state power. The Buddhism integrated on water resources management of the Ping River Conservation Organization was integrated by using the Buddhist doctrines, state power, indigenous knowledge and power of the community in order to effectively and mutually beneficial to all parties. Regarding to the effective model of the integrated water resources management, it should cultivate the morality in people's mind and use the law for controlling behavior. The networking operation and descending the indigenous knowledge

Keywords: Water Resources Management, Buddhism Integrated Water Resources Management, Ping River Conservation Organization

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์ในการอุปโภค บริโภค การเกษตรกรรม การคมนาคมส่าง และเป็นแหล่งอาหารเสริมที่สำคัญ (สุกัญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์, 2550: 53) อาจจะกล่าวได้ว่า สรรพสิ่งอิ่งอาศัยน้ำเป็นแหล่งกำเนิดแม้แต่ร่างกายของเราเองทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ใน ม.ม. (ไทย) 12/111/107 ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรว่า “ในกายนี้มีธาตุน้ำ ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมอยู่” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้นทรัพยากรน้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืช สัตว์ รวมทั้งมนุษย์ด้วย คนเราเมื่อวิตอยู่ได้ไม่เกิน 3 วัน หากขาดน้ำ และน้ำยังมีความสำคัญต่อทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรดิน แร่ธาตุต่างๆ และน้ำมีผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตทั้งมนุษย์พืชและสัตว์ได้อาศัยแม่น้ำสำหรับในการดำรงชีวิต (นิติกรณ์ วงศ์ชัย, 2553: 1)

นอกจากนี้ น้ำยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทย ตลอดชีวิตของคนไทยทุกคนทุกมิติอยู่กับน้ำ แทรกซึมอยู่ในคติความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วรรณกรรม จิตรกรรม ประดิษฐกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะพื้นบ้าน นาฏศิลป์ หรือแม้แต่การวางแผนเมือง ทั้งเมืองโบราณและเมืองสมัยใหม่ก็ดำเนินถึงแหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญประจำหนึ่ง วิถีชีวิตของคนไทย มีความผูกพันกับน้ำมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่า “น้ำเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมไทย” (คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ, 2538: 23)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาจึงแพร่กว้างไกลในวิถีชีวิต ผ่านทางวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อมาจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ต่างๆ เช่น การนับถือผี เป็นต้น ด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำของคนไทยต่างก็ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธ พราหมณ์-ฮินดู และไสยศาสตร์ทั้งสิ้น อาทิ พระราชนพิธีบรรพชาติไชย จุดเริ่มต้นของการเป็นพระมหาภัตตริย์ ก็เริ่มต้นด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ ประเพณีลอยกระทงเพื่อบูชาพระแม่คงคา การเลี้ยงผีขุนน้ำเพื่อขอพรให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี เป็นต้น

พระพุทธศาสนาเชื่อว่า “น้ำเป็นธาตุหนึ่งในธาตุสี่ คือ ธาตุน้ำ ดิน ลม และไฟ สิ่งมีชีวิตต้องอาศัยน้ำเป็นองค์ประกอบ จึงจะมีชีวิตอยู่ได้ พระพุทธศาสนาเชื่อว่า “น้ำ” คือส่วนที่เปรียบเทียบกับเรื่องน้ำหลายเรื่อง เช่น สอนให้หายใจโดยเปรียบเทียบกับการดื่มน้ำในสรระ สอนเปรียบเทียบอุปมาณ์น้ำกับบุคคลประเภทต่างๆ เป็นต้น และยังมีการเปลี่ยนแนวคิดความเชื่อในเรื่อง การล้างบาปด้วยการอาบน้ำในแม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นการล้างบาปด้วยการหยุดทำกรรมชั่ว และสร้างกรรมดี เป็นต้น หลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาแม่น้ำ เช่น หลักพรหมวิหารธรรมที่มีความรัก มีเมตตาต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

แต่ทว่า เมื่อทรัพยากรน้ำมีคุณค่าอันนั้นต่ำกว่าหันต์ได้เข่นกัน ถ้าหากไม่มีการจัดการควบคุมทรัพยากรน้ำให้ดี ฉะนั้น การจัดการลุ่มน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำสำหรับและ การใช้ประโยชน์ที่ดินให้ถูกต้องตามศักยภาพของพื้นที่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและการขาดแคลนน้ำในอนาคต เพราะความเสียหายที่เกิดจากน้ำท่วมและการขาดแคลนน้ำนั้นย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลผลิตทางการเกษตรและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน อันมีผลร้ายแรง ต่อปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความมั่นคงของชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (นิตติ เรืองพานิช, 2547: 17) ในยุคพุทธกาล ศากยะตระกูลฝ่ายพ่อพระพุทธเจ้ากับโภคิยตระกูลฝ่ายแม่พระพุทธเจ้าก็ทะเลกันเรื่องแม่น้ำ พระพุทธเจ้าก็เสด็จไปทรงห้ามบ่ออยครั้ง แต่พอพระพุทธองค์มิได้ทรงห้ามก็เกิดการสู้รบกันขึ้น น้ำจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล หากใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไม่รู้คุณค่า ในอนาคตอาจจะเกิดปัญหาการแย่งชิงน้ำขึ้นมาได้ ดังที่ปรากฏใน ข.ร. (ไทย) 25/197-199/94 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ด้วยเหตุนี้ การจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนที่เข้าไปปฏิบัติงานหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นมาตรการทางกฎหมายอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้นจึงต้องมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาระยะยาว และป้องกันโดยให้ความสนใจต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขวิกฤตทรัพยากรน้ำ

ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำในมุมมองของพระพุทธศาสนา พบร่วมแหล่งน้ำในทุกแห่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชน และถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของระบบมิเวศ การรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชนต้องกระทำ โดยเฉพาะพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างของคนในชุมชน พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้ในป่าทุกวรรค สิกขาบทวิภัค ในสิกขบทที่ 15 เหตุเกิดที่นิรภารัต ในครั้งนั้นมีพระพัพคคีย์หลายรูปถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนน้ำลายลงในน้ำ ชาวเมืองไปพบเจ้าจึงพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเห็นด้วยกับชาวเมืองจึงทรงบัญญัติสิกขบทว่า “ภิกษุไม่เป็นน้ำ ไม่พึงถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ ภิกษุได้ไม่อื้อเพื่อ ไม่เป็นไข้ ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำต้องอาบตีทุกภูมิ” ดังที่ปรากฏใน ว.ม.หา. (ไทย) 2/654/734 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระวินัยบัญญัติสิกขบทนี้เห็นว่าการกระทำดังกล่าวน่ารังเกียจ เพราะถือว่าอุจจาระ ปัสสาวะ และน้ำลาย เป็นสิ่งสกปรก ไม่ควรทิ้งลงในแหล่งน้ำ แต่การบัญญัติสิกขบทนี้มีผลผลอยได้ดีอย่างรักษาระบบมิเวศ ทำให้แหล่งน้ำสะอาด

ด้วยเหตุที่พระสงฆ์มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรน้ำของคนไทยทั้งในด้านศาสนาธรรม พิธีกรรม และศาสนาบุคคล ที่เป็นผู้นำความศรัทธา มีวัตติปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีงามและเป็นผู้สั่งสอนศีลธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนให้ตระหนักรถึง ความสำคัญของทรัพยากรน้ำ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธ เพื่อหารูปแบบ การจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์น้ำในปัจจุบันที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น อาทิ ปัญหา การขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งอันนำไปสู่ปัญหาความขาดแย้งในการแบ่งชิงทรัพยากรน้ำตามมา อีกทั้งปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดู น้ำท่าหากทำให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนเป็นจำนวนมาก และปัญหาน้ำเน่าเสียซึ่งเป็นปัญหาที่รุนแรงและ ยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า ปัญหาวิกฤตการณ์น้ำเหล่านี้ล้วนเกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น ในประเทศไทย ปัจจุบันนับวัน จะประสบปัญหาวิกฤตการณ์น้ำอย่างรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการ พัฒนาความเป็นอยู่ให้สูงขึ้นจำเป็นต้องใช้น้ำปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย หากไม่มีจิตสำนึกในการใช้น้ำอย่างมี ความรับผิดชอบย่อมส่งผลต่อปัญหาวิกฤตการณ์น้ำตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจะนำหลักธรรมาภิบาล ที่มีคุณค่าทางพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงออก ผ่านความเชื่อและพิธีกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิงกลุ่มต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อที่จะหารูปแบบการจัดการ ทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์น้ำให้ฝันพันเป้าได้

ปัจจุบันมีกลุ่มที่เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำมากขึ้นและมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ เหมือนฝ่ายในเขตลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งกลุ่มที่มีความเข้มแข็งในการดูแลอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง ได้แก่

1. กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำปิงฝ่ายวังไห ตำบลเจียงดาว อำเภอเชียงดาว มีการดูแลรักษาสภาพลำน้ำ มีการจัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ สัตว์น้ำ มีกิจกรรมรักษาป่าชุมชน มีกลุ่มเหมือนฝ่ายที่เข้มแข็ง จนได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจากการจัดการทรัพยากรน้ำ มีการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยระบบเหมือนฝ่าย และใช้ความเชื่อและพิธีกรรม ในการดูแลรักษาลำน้ำ เช่น การเลี้ยงฝ้าย บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและป่าไม้ คือการดำเนินชีวิต อย่างเรียบง่ายไม่เบียดเบี้ยนธรรมชาติ ส่วนพิธีกรรมที่พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วม เช่น การบวชป่า นอกจากนี้พระสงฆ์ยังเทศนา สั่งสอนชาวบ้านให้รักษาป่าต้นน้ำ ไม่ทำลายป่า และยังมีพิธีบวชปลาที่ปลูกฝังให้คนรักษาธรรมชาติด้วย

2. กลุ่มยังกันน้ำปิงฝ่ายขาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์แม่น้ำปิง เพื่อการรณรงค์ รักษาความสะอาดแม่น้ำปิงและตลอดสองฝั่งแม่น้ำปิง ไม่ทิ้งขยะ ไม่ก่อมทีชาญติ ไม่รุกล้ำที่ดินริมฝั่งแม่น้ำปิง ตลอดจนได้ร่วมกัน จัดพิธีสีบะชาติให้ว่าสาแม่น้ำปิงเป็นประจำทุกปี ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ เช่น ให้พรแก่ผู้มาทำบุญ เทศนาสั่งสอนชาวบ้าน วันงานบุญต่างๆ เช่น งานกฐิน ผ้าป่า หรืองานบุญในวันพระเพล็งสักขัน เช่น พระเพล็งล oily ภระทงและแห่สะเป่า ทำพิธีสีบะชาติ ให้ว่าสาแม่น้ำปิงและช่วยดูแลพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิงไม่ให้ผู้ใดมาบุกรุก

3. กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำปิง อำเภอจอมทอง มีสมาชิกกลุ่มเหมือนฝ่าย ประกอบด้วย แก่เหมือง แก่ฝ่ายจากลุ่มน้ำต่างๆ มีการจัดสร้างศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเหมือนฝ่าย เพื่อให้เป็นแหล่งร่วมรวมและเผยแพร่ความรู้ด้านการจัดการเหมือนฝ่าย ทรัพยากรน้ำ ดิน ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม ให้กับผู้สนใจมาศึกษาดูงาน และมีพิธีเลี้ยงฝั่งน้ำที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ด้านพระสงฆ์มีส่วนช่วยอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ นำชาวบ้านเข้าร่วมประกอบพิธีบวชต้นไม้

4. กลุ่มเหมือนฝ่ายพญาคำ อำเภอสารภี ชุมชนฝ่ายพญาคำมีการรักษาระบบนิเวศในพื้นที่ มีการเชื่อมโยงลึงป่าต้นน้ำ ที่มีความสำคัญต่อระบบเหมือนฝ่ายและการบริหารจัดการน้ำ โดยการใช้พิธีกรรมความเชื่อเรื่องสิ่งคักดีสิทธิ์ที่ปักป้องทรัพยากรน้ำ และป่าต้นน้ำ ด้านพระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับเหมือนฝ่าย ระบบการบริหารจัดการเหมือนฝ่าย มีกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติและบทลงโทษ หากมีการละเมิดและกระทำความผิดจะมีการพิจารณาตามความผิดนั้นๆ ระบบเหมือนฝ่ายของชุมชนมีการเชื่อมโยงวิถีชีวิต องค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำ มีพระเพล็งล oily ภระทงที่ถือปฏิบัติกันมายาวนาน เพื่อรักษาทรัพยากรสารภีและร่วมกันอย่างเอื้ออาทร

จากความสำคัญของการจัดการทรัพยากรน้ำที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำ ของกลุ่มเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิงทั้ง 4 ชุมชน โดยจะนำองค์ความรู้ เหล่านี้มาบูรณาการร่วมกับหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำนาจรัฐ และกระบวนการชุมชน เพื่อให้เกิดรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธ โดยมุ่งหวังให้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และศึกษาในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการจัดการทรัพยากรน้ำจากเอกสารต่างๆ อีกทั้งยังมีการลงพื้นที่ ชุมชนตัวอย่างกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกต แบบมีส่วนร่วมจากการเข้าร่วมพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนการสัมมนาและ สนทนากลุ่มบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านเนื้อหาในครั้งนี้ จะศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำ หลักธรรมาภิบาลที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำ และศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่ม อนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 4 กลุ่ม ผ่านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำ รวมถึงปัญหาในการจัดการทรัพยากรน้ำ และประโยชน์ที่ได้รับ ตลอดจนศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัด เชียงใหม่ อาทิ หลักธรรมาภิบาลที่นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการ ทรัพยากรน้ำโดยมีส่วนร่วมกับชุมชน และรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านเอกสารและประชากร

ขอบเขตด้านเอกสาร ได้แก่ เอกสารตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ในประเด็นเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล และบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยจะศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 อรรถกถา และการจัดการทรัพยากรน้ำจากเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านประชากร การศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคัดเลือกกลุ่ม ที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ในจำนวน 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำปิงฝายวังไห ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว 2) กลุ่มยักษัน้ำปิงฟ้าข่าม อำเภอเมือง 3) กลุ่มอนุรักษ์เหมืองฝาย อำเภอจอมทอง และ 4) กลุ่มเหมืองฝายพญาคำ อำเภอสารภี โดยกลุ่มตัวอย่างประจำบ้านที่มีบทบาทในการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำ อาทิ หัวหน้า กลุ่มเหมืองฝาย สมาชิกเหมืองฝายที่มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำ ประษฐชาวบ้าน นักวิชาการท้องถิ่น ผู้นำชุมชนประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพระสงฆ์ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมากกลุ่มละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน

ผลการวิจัย

การจัดการทรัพยากรน้ำมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ทรัพยากรน้ำก็เป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติที่ให้มนุษย์ สัตว์ และพืชได้พึ่งพาอาศัย หากมนุษย์ไม่เข้าไปจัดการก็อาจเกิดปัญหาต่อการดำเนินชีวิต และธรรมชาติขึ้นได้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “การจัดการทรัพยากรน้ำเขิงบูรณาการแนวพุทธ” โดยวิธีการดังกล่าวทำให้พบประเด็นสำคัญที่สอดรับกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ดังต่อไปนี้

การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำให้คุ้มค่าและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และต้องอิงอาศัยการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดทรัพยากรน้ำด้วย ซึ่งเป็นความลัมพันธ์ในแบบพ่ออาศัยกัน การจัดการทรัพยากรน้ำนั้นมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การเกษตรกรรม และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจด้วย เป้าหมาย ของการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างจิตสำนึก และเพื่อรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำให้ คงอยู่ต่อไป ส่วนหลักการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างพ่ออาศัยกันทั้งทรัพยากรน้ำ และป่าไม้ มีการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นมิตร และมีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อทรัพยากรน้ำ โดยอาศัยความร่วมมือ จากทุกภาคส่วน

วิธีการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพุทธศาสนา จะแสดงออกโดยผ่านหลักพุทธธรรม พระวินัย ศาสนาพิธี และบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อให้ตอบเป้าหมายการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพุทธศาสนา เริ่มจากการนำพุทธธรรมมาใช้ประกอบด้วย ความคิดเห็นที่ว่า การปลูกป่าด้วยบุญกุศล วิธีการจัดการน้ำตามหลักลังคหเวทตุ 4 และพระพุทธองค์ทรงมีการจัดการทรัพยากรน้ำโดยกำหนดเป็นพระวินัยให้พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และศูนย์เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน เช่น การไม่ทำความสกปรกแก่แหล่งน้ำ การไม่ป่าไม้ยึด ทำลายคันนา และตัดไม้เจ้าป่า การไม่เน้นที่มีสิ่งมีชีวิตไม่ดื่มน้ำที่มีสิ่งมีชีวิตอยู่ และดื่มน้ำที่กรองแล้ว อีกทั้งศาสนาพุทธมีพิธีกรรมหลากหลายแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนา จึงเป็นการประยุกต์ใช้พิธีกรรมต่างๆ เพื่อมีผลต่อจิตใจ

การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพิธีกรรม โดยใช้ศาสตร์พิธีเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ชาวบ้าน เช่น พิธีบวงป่า พิธีสืบชะตาแม่น้ำ การพรหมน้ำมนต์ การกรวดน้ำ เทศนาปลาช่อนโดยเล่าเรื่องพระโพธิสัตว์เกิดเป็นปลาช่อนแล้วเกิดภัยแล้ง ท่านอาศัยอำนาจจากการพูดความจริงว่าตนไม่เคยผิดศีลฆ่าสัตว์ คือไม่กินปลาอีกแล้ว ด้วยอำนาจศีลนิ้ฟนึงจึงตกลงมาทำให้สัตว์อีก รอดตาย ทั้งนี้บางพิธีกรรมไม่ได้บรรจุในตัวพระไตรปิฎกโดยตรง เช่น บวงป่า สืบชะตาแม่น้ำ เป็นต้น จึงเป็นพิธีกรรมของพระพุทธศาสนาในทางอ้อม แต่ผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นพระสงฆ์ จึงมีความเกี่ยวโยงกับพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมเหล่านี้อาจจะมีรูปแบบปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค ส่วนพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตรงได้แก่ การไหว้พระ รับศีล และถวายทานแก่พระสงฆ์ จะสอดแทรกในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมทางอ้อมเหล่านั้น ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมพิธีกรรมเหล่านั้นทำให้เกิดการระหนักรถความสำคัญของทรัพยากรน้ำร่วมกัน

การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มน้ำรั้กษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันระหว่างหน่วยงานของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาคเอกชน และกลุ่มชนเผ่า ดังนี้

การจัดการทรัพยากรน้ำโดยหน่วยงานของภาครัฐ ประกอบด้วย 1) กรมทรัพยากรน้ำ โดยเสนอแนะนโยบาย วางแผน เสนอกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ เสนอวิธีบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ดำเนินการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งน้ำ รวมทั้งควบคุมดูแล ประสานงาน ติดตามการประเมินผล และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ พัฒนาวิชาการ กำหนดมาตรฐาน และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรน้ำระดับภารมีและระดับลุ่มน้ำ 2) โครงการชลประทาน มีการจัดการทรัพยากรน้ำด้านวิศวกรรม การจัดการด้านการปลูกพืช และการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม 3) กรมส่งเสริม การเกษตร โดยการจัดหน้า ออกแบบการก่อสร้างระบบชลประทาน การวางแผน ควบคุมการส่งน้ำและบำรุงรักษา และประสานการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ

การจัดการทรัพยากรน้ำโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล การจัดการทรัพยากรน้ำได้ปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ.2550 กฎหมายรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2550 โดยเฉพาะมาตรา 290 พระราชบัญญัติสถาบันตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 5) พ.ศ.2546 ในมาตรา 66-72 และมาตรา 16 นอกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะจัดการทรัพยากรน้ำตามอำนาจของรัฐแล้วยังมีการจัดการทรัพยากรน้ำโดยอาศัยความเชื่อ พิธิกรรมในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เช่นไปจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ การสืบชะตาปลา บุชปลา ปล่อยปลา การสร้างศาลาพระภูมิเจ้าที่ริมแม่น้ำ การซ้อมแม่นหีบฝาย เป็นต้น โดยสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม และเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

การจัดการทรัพยากรน้ำโดยหน่วยงานภาครัฐ เช่น ไดแก่ มูลนิธิวิทยาเอ็มซีเอ กลุ่ม (คกน.) มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า และพรรณาพีชา เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน เครือข่ายอนุรักษ์และฟื้นฟูสายน้ำแม่ปิง และโครงการอันเนื่องมาจากการประชารัฐดำเนินการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถ มีการสร้างฝายชะลอน้ำ และปลูกป่า เป็นต้น

การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง การจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้วิธีการ 4 รูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย 1) การใช้หลักพุทธธรรม 2) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การใช้อ่านเจริญ และ 4) กระบวนการชุมชน มาทำการ “หลอมรวม” แนวคิดต่างๆ ให้กลা�ยเป็นรูปแบบหลักชุดเดียว ดังนี้

1. การใช้หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย สิ่งจัง ความกตัญญูต่อที่ ความเมตตา และกรุณา หลักลังคหเวตถุ 4 ความสามัคคีและความสันโดษ และพระสงฆ์นำหลักพุทธธรรมเหล่านี้มาเทศนาสั่งสอนชาวบ้าน ให้มีจิตสำนึกที่ดีงาม มีเมตตาต่อสัตว์และมีความกตัญญูต่อทรัพยากรน้ำ และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น การบวงป่า สีบชะต้าแม่น้ำ การแสดงธรรมเทศนาเรื่องปลาช่อน เพื่อเป็นกุศลlobayในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำลำธาร นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตด้านการจัดการทรัพยากรน้ำที่ดี ด้วยเหตุที่พระสงฆ์เป็นแบบอย่าง ของผู้ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายท่ามกลางธรรมชาติ สำรวมกาย วาจา ใจ กินน้อย ใช้สอยอย่างประหยัดพอประมาณในการบริโภค และพัฒนาจิตให้สูง ทำให้เป็นที่น่าเดื่อนใจในศรัทธาของบุคคลทั่วไป พระสงฆ์จึงเป็นบทบาทในการสั่งสอนบุคคลทั่วไปให้ประพฤติ ปฏิบัติตามเพื่อให้พวาก��ามมีความสุขกับวิถีชีวิตที่พอเพียง นอกจากจะเป็นผู้ชี้นำทางด้านจิตวิญญาณแล้วพระสงฆ์ยังเป็น ผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยการนำความเชื่อและพิธีกรรมมาใช้ในการจัดการ ควบคู่กับการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยระบบเหมืองฝาย การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญคือ ก่อให้เกิดความร่วมมือและผูกพันกันของคนในชุมชน เพราะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเป้าหมายเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการสืบทอดต่อไปสู่คนรุ่นหลัง ได้แก่ การเลี้ยงผีเหมือง ผีฝาย ประเพณีลอยกระทง พิธีสีบะตะแม่น้ำหรือเหมืองฝาย การตั้งหอผีฝายบริเวณริมน้ำ พิธีปล่อยปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ เป็นต้น ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังสูญหาย และหมดความนิยมไป สาเหตุของปัญหาเกิดจากกระแสทุนนิยมที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ ที่เห็นว่า ทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรที่สามารถควบคุมจัดการได้โดยมนุษย์ ทรัพยากรน้ำเป็นต้นทุนในการผลิตสินค้าทางการเกษตร จึงมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้ได้สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศแหล่งน้ำในระยะยาว

3. การใช้อำนาจรัฐ คือการที่รัฐเข้ามายกเว้นอำนาจของบุคคลและเป็นผู้จัดสรรกรรมสิทธิ์สาธารณะบัติ เช่น ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของประเทศให้กับผู้ที่ต้องการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ โดยใช้เครื่องมือและกลไกที่สำคัญคือ การออกกฎหมายและใช้หน่วยราชการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นกลไกในการปฏิบัติ หน่วยงานของภาครัฐที่เข้ามารับผิดชอบด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ กรมทรัพยากรน้ำ กรมชลประทาน กรมส่งเสริมการเกษตรและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้อำนาจรัฐคือ ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากการจัดการทรัพยากรน้ำของหน่วยงานภาครัฐที่ขาดความรับผิดชอบในการดำเนินงาน สาเหตุของปัญหานี้มาจากการจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน เพื่อให้การจัดการทรัพยากรน้ำนี้ประสิทธิภาพและไม่สร้างผลกระทบต่อบุคคล การจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้อำนาจรัฐต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นวางแผนและดำเนินงาน

4. กระบวนการชุมชน ในที่นี้คือการทำกิจกรรมของกลุ่มชุมชนที่ผู้จัดได้เข้าไปศึกษา ซึ่งกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้จัดได้เลือกเป็นกรณีตัวอย่างมีจำนวน 4 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) กลุ่มนุรักษ์แม่น้ำปิงฝายวังไช ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว 2) กลุ่มอักษัน้ำปิงฟ้าห่ำ อำเภอเมือง 3) กลุ่มนุรักษ์แม่น้ำปิงฝาย อำเภอจอมทอง และ 4) กลุ่มเหมืองฝายพญาคำ อำเภอสารภี ซึ่งทั้ง 4 กลุ่ม มีการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยกระบวนการชุมชน มีการจัดการด้วยระบบเหมืองฝาย แต่การจัดการด้วยระบบเหมืองฝายของกลุ่มอักษัน้ำปิงฟ้าห่ำ อำเภอเมือง ไม่เด่นชัด เนื่องจากมีความเป็นชุมชนเมือง เกษตรกรที่ทำไร่ทำนา จึงมีจำนวนน้อย การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มนี้จึงต้องอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาดูแลควบคู่กับความเชื่อและพิธีกรรมสืบเชิงตระแม่น้ำ ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้กระบวนการชุมชนที่พบคือ ชุมชนอ่อนแอก่อการพัฒนาให้เข้มแข็ง โดยมีสานหตุมาจากความร่วมมือกันในชุมชนและงบประมาณมีจำกัด ซึ่งชุมชนจะมีความเข้มแข็งและเป็นชุมชนตัวอย่างแก่พื้นที่อื่นได้ ต้องสร้างกิจกรรมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและจิตอาสา เช่น การมีส่วนร่วมในการดูแลเหมืองฝายเป็นต้น

การอภิปรายผล

การจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนหรือกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 4 กลุ่ม พบร่วมมีความเหมือนและความต่างกัน ดังนี้ กลุ่มที่มีรูปแบบวิธีการจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมือนกัน ได้แก่ กลุ่มนุรักษ์แม่น้ำปิงฝายวังไช ตำบลเชียงดาว กลุ่มนุรักษ์เหมืองฝาย อำเภอจอมทอง และกลุ่มเหมืองฝายพญาคำ อำเภอสารภี มีการจัดการน้ำด้วยภูมิปัญญาดั้งเดิม ด้วยระบบเหมืองฝาย มีการตัดเลือกหัวหน้าเหมืองฝายหรือแก่ฝาย ผู้ช่วยแก่ฝาย และล่ำฝาย การจัดการทรัพยากรน้ำ มีการนำพิธีกรรมเลี้ยงผีขุนน้ำ ฝ้ายเข้ามายัดการควบคู่กับการจัดการด้วยภูมิปัญญาเหมืองฝาย ส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพระสงฆ์ยังเข้ามายึบบทานในกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง โดยพระสงฆ์ที่อยู่ในป่า ก็ประพฤติตนเป็นแบบอย่างของการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างไม่เบียดเบียนกัน พระสงฆ์สอนให้ชาวบ้านรู้จักคุณค่าของป่าไม้ และแม่น้ำที่มีความเชื่อมโยงกัน และนำชาวบ้านเข้าร่วมพิธีบวงป่าเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักษาป่า ไม่กล้าตัดต้นไม้ทำลายป่าอีก นอกจากนี้ยังมีการบวชปลา สืบชะตาปลาและสัตว์น้ำ เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์ของปลาและสัตว์น้ำ ให้คนกรงกลัวบ้าป่าจากการจับสัตว์น้ำที่ผ่านพิธีกรรมแล้ว เป็นต้น ผลที่ได้รับจากการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยระบบเหมืองฝาย ความเชื่อ ประเพณี และคำสอนทางพระพุทธศาสนาทำให้การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มประสบสำเร็จในปัจจุบัน ซึ่งสามารถเป็นชุมชนต้นแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำให้กับชุมชนอื่นๆ

ส่วนกลุ่มอักษัน้ำปิงตำบลฟ้าห่ำมีต่างจากกลุ่มอื่น เนื่องจากสภาพสังคมในพื้นที่ชุมชนฟ้าห่ำเป็นสังคมแบบตัวเมือง มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก อาชีพเกษตรกรเริ่มน้อยลง เหลือเพียงการปลูกพืชผักสวนครัวในพื้นที่ สาธารณูริมฝั่งแม่น้ำปิงจำนวนไม่มากนัก การเพาะปลูกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมีเชิงการค้า ระบบการจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มอักษัน้ำปิงตำบลฟ้าห่ำจึงจัดการด้วยศาสตร์สมัยใหม่ ใช้เทคโนโลยีในการชุดลอกคุกคองระบายน้ำ และใช้เครื่องสูบน้ำ ระบายน้ำในกรณีปัญหาน้ำท่วม ควบคู่กับการใช้ความเชื่อและพิธีกรรมสืบเชิงต่อไป โดยพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมและเทคโนโลยีในการชุดลอกคุกคองระบายน้ำ ทำการปล่อยปลาและสัตว์น้ำในเขตอภัยทาน หลังจากเสร็จสิ้นพิธีสืบเชิงต่อไป กลุ่มอักษัน้ำปิงฟ้าห่ำจะจัดเวทีชุมชนเพื่อสำรวจปัญหาของทรัพยากรน้ำในชุมชนและแนวทางแก้ไข โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังจัดประเพณีลอยกระทง ลอยสะเป่า เพื่อผู้คนกิจิตสำนึกรักษาธรรมชาติในชุมชน กลุ่มอักษัน้ำปิงฟ้าห่ำจะจัดการด้วยระบบบริเวณท่าน้ำหลังวัดฯ จ้า ฟ้าห่ำ งานประเพณีลอยกระทงที่หน่วยงานและองค์กรต่างๆ เช้ามานี้ส่วนร่วมมาก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิงจะมีความต่างในรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำบ้าง แต่ยังมีส่วนที่เหมือนกัน คือการนำความเชื่อและพิธีกรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำและบูรณาการร่วมกับพระพุทธศาสนา โดยนำคติธรรมทางพระพุทธศาสนามาสอดแทรกประเพณีและพิธีกรรมเหล่านั้น ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะไม่ได้สอนโดยตรงแต่ก็ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้น ทั้งความเมตตา ความกตัญญู ความสามัคคี เป็นต้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำให้คุ้มค่าและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และต้องอิงอาศัยการจัดการทรัพยากร้ำไม่ที่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดทรัพยากรน้ำด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ในแบบพิเศษกับวิธีการการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นภาคปฏิบัติที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรน้ำ กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรน้ำโดยปลูกฝังจิตสำนึกรักธรรมชาติ ไม่เบียดเบี้ยนทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกหากมีคุณธรรมในจิตใจแล้วก็จะช่วยลดการทำลายสิ่งแวดล้อมลงไปด้วย โดยนำหลักพระธรรมและมีการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นมาเป็นกุศลlobay ในการจัดการทรัพยากรน้ำ ตลอดจนได้ประสานความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดการทรัพยากรน้ำและป่าไม้ โดยได้รับการสนับสนุนทั้งงบประมาณและแรงงานในการเข้าร่วมกิจกรรมจนทำให้การจัดการทรัพยากรน้ำและป่าไม้บรรลุผลสำเร็จไปได้ด้วยดี

การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชุมชนลุ่มน้ำปิง และพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วม โดยเห็นว่าทรัพยากรน้ำเป็นของสาธารณะจึงมีการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน ไม่ใช่เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำเพียงแค่กลุ่มน้ำที่นี่กลุ่มใดเท่านั้น แต่ละหน่วยงานมีการประชุมวางแผนการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน และช่วยกันแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้สามารถจัดสรรทรัพยากรน้ำไปอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิงมีการจัดการแบบบูรณาการ โดยใช้หลักการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์เข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเทคโนโลยีสังสอนให้เห็นคุ้มค่าและมีจิตสำนึกรักธรรมชาติและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ มีความกตัญญูต่อแหล่งน้ำ ไม่ทำลายทรัพยากรน้ำให้เสีย โดยใช้พิธีกรรมสืบเชื้อสายแม่น้ำเป็นกุศลlobay เป็นต้น ตลอดจนสอนให้ดูแลรักษาป่าไม้อันเป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำ โดยใช้พิธีกรรมบวชป่า นอกจากนี้ยังมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การเลี้ยงผึ้งน้ำ ผึ้งป่าย โดยจะทำการเลี้ยงผึ้งน้ำหรือผึ้งป่ายหลังจากการสร้างหีอช่องแม่น้ำของฝายแล้ว เพื่อตอบแทนพระคุณของผึ้งหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลรักษาทรัพยากรน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ ให้มีน้ำใช้ในการเกษตรอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี นอกจากนี้การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิงยังใช้อำนนารัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมีภูมิปัญญาความคุ้มกันสูง ให้ทั่วถึงเพื่อให้เกิดความยัติธรรมและมีประโยชน์ แผนงานในการจัดการทรัพยากรน้ำที่ชัดเจน เพื่อวางแผนการจัดส่งน้ำให้เป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแผนการเพาะปลูกให้เป็นไปตามฤดูกาลด้วย การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรน้ำให้กับชุมชนอื่นได้

รูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธของกลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการร่วมกัน เช่น ให้วัดเป็นสถานที่ประชุมจัดกรรมเมื่อฝ่าย การเลือกตั้งหัวหน้าเมื่อฝ่ายและพระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เห็นเป็นตัวอย่าง และชักชวนชาวบ้านให้เห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้นำพิธีกรรมโดยปลูกฝังจิตสำนึกรักธรรมชาติไม่เบียดเบี้ยนทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเข้ามาพัฒนาความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นกุศลlobay ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำลำธาร และเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำอย่างเห็นผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งชุมชนมีการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยระบบเหมือนฝ่าย มีคณะกรรมการเหมือนฝ่ายและวิธีการจัดการทรัพยากรน้ำในรูปแบบเหมือนฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำของหน่วยงานของรัฐ จึงอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำที่อิงอาศัยระบบการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยหลักการต่างๆ ซึ่งเกื้อกูลกัน ไม่สามารถขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปได้

ข้อเสนอแนะรูปแบบการจัดการทรัพยากร้ำข้องผู้วิจัย

เพื่อให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการทรัพยากร้ำเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอรูปแบบการจัดการทรัพยากร้ำ ประกอบด้วย “สร้างคุณธรรมในจิตใจ ใช้กฎหมายควบคุมพฤติกรรม ดำเนินงานแบบเครือข่าย และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งรูปแบบการจัดการทรัพยากร้ำของผู้วิจัยนี้ เป็นการต่อยอดจากการวิจัยหลายเรื่อง ดังนี้ เกษริน สุขตัว (2545) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ: กรณีศึกษาการจัดการป่าต้นน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำห้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์มีวิธีการหลายรูปแบบในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งกับชาวบ้าน นอกจากนี้ท่านยังได้ประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำและแม่น้ำลำธาร ส่วนพระมหาพระยนต์ สนธชิตจิตโต (พันธ์วัตร) (2550) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านป่าอว ตำบลป่าอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบร้า พระสงฆ์เป็นแกนหลักในการดูแลรักษาป่า อาศัยป่าเป็นที่ศึกษา ทางสมถะและวิปัสสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว ใช้หลักการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการจัดทำแผนพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญา ชาวบ้านแบบยั่งยืน อีกทั้งอนันต์ชาติ เอี่ยวช่อ (2544) ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากร้ำเพื่อการเกษตร: กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำ แม่ยะ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ซึ่งมีผลการศึกษาใกล้เคียงกับรเวท เพรมฤทธิ์ (2551) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากร้ำเพื่อการเกษตรของบ้านหนองผ้าขาว ตำบลน้ำดิน อำเภอป่าಚา จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกร ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากร้ำที่มีอยู่ ส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร้ำ เพื่อการเกษตรเท่าที่ควร ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายส่วนคือ เกษตรกร หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน ร่วมกัน วางแผน ดำเนินการติดตามผล ประเมินผล และแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ประกอบกับนิติกรณ์ วงศ์ชัย (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการน้ำข้องระบบเหมืองฝายท่าศาลา ที่มีความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการเหมืองฝายท่าศาลาที่ยังมีประสิทธิภาพและเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เปลี่ยนด้วยคุณค่าไว้ให้ลุก遑ลีบต่อไป อีกทั้งนักภูมิสถาปัตย์ ทองใบ (2547) ได้ศึกษา การจัดการป่าไม้ที่มาจากบ้านพักอาศัยในเขตเทศบาลครเชียงใหม่ สรุปได้ว่า สาเหตุของปัญหาเกิดจากประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ได้ใจต่อป่าไม้ และประชาชนบางส่วนเห็นแก่ตัวมากเกินไป จึงควรมีการรณรงค์ให้มีการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎระเบียบ ที่เกี่ยวข้อง มีการลงโทษผู้ฝ่าฝืนและการกวดขันการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ณัฐรินี สมตา (2548) ได้ศึกษา การจัดการน้ำเสียของผู้ประกอบการทำกระดาษสาตำบลตันเป่า อำเภอลันก์แพง จังหวัดเชียงใหม่ พบร้า แนวทางและวิธีการ แก้ไขคือ ผู้ประกอบการทำป่าบัดดี้รังแรกที่จุดต้นเหตุก่อนและเทศบาลตำบลตันเป่าจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียรวม โดยเน้น ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดี จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ทรัพยากร้ำ พบร้า ยังมีปัญหาการจัดการทรัพยากร้ำที่เกิดจากการบริหารจัดการอย่างแยกส่วนกันอยู่ ผู้วิจัยเห็นว่าหากนำ รูปแบบการจัดการทรัพยากร้ำต่างๆ มาบูรณาการร่วมกันจะเป็นวิธีการจัดการทรัพยากร้ำซึ่งสามารถแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร้ำได้ โดยผู้วิจัยเสนอการจัดการทรัพยากร้ำดังต่อไปนี้

1. **สร้างคุณธรรมในจิตใจ** การสร้างคุณธรรมในจิตใจ หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาพัฒนาจิตใจ ให้เจริญขึ้น ทำให้คนมีจิตสำนึกรักทรัพยากร้ำ และปฏิบัติต่อทรัพยากร้ำอย่างพึงพาอาศัยในฐานะ “มิตร” และ “แม่ผู้ให้ชีวิต” การสร้างคุณธรรมในจิตใจทำให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ในการใช้ทรัพยากร้ำร่วมกันอย่างเอื้อเพื่อแบ่งปันกัน เป้าหมาย ของการสร้างคุณธรรมในจิตใจเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดจิตสำนึกต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักการในการสร้างคุณธรรม ในจิตใจคือ เพื่อแก้ไขปัญหาการทำลายแหล่งน้ำลำธารที่ต้นเหตุคือจิตใจมนุษย์ที่เห็นแก่ตัว และมีมุ่งมองต่อธรรมชาติ เป็นเพียงสินค้า ให้กลายเป็นคนที่มีจิตใจที่ดีงามต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้หลักพุทธธรรม

2. ใช้กฎหมายควบคุมพฤติกรรม การใช้กฎหมายควบคุมพฤติกรรม ในที่นี้หมายถึงการใช้กฎหมายในการดูแลและควบคุมการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดความยุติธรรมและไม่เกิดผลกระทบต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อม การใช้กฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรม ประกอบด้วย กฎหมายว่าด้วยบทลงโทษผู้ที่กระทำให้แหล่งน้ำเสีย กฎหมายลงโทษผู้ที่ขโมยน้ำ และกฎหมายลงโทษผู้ทำลายเหมืองฝายให้เข้มงวดมากขึ้นกว่าเดิม โดยมีมาตรการทั้งจำและปรับ การใช้กฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรม มีความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรทำให้การจัดการทรัพยากรน้ำมีมาตรฐาน และเพื่อให้เกิดความยุติธรรมเสมอภาคแก่ทุกฝ่าย โดยมาตรการทางกฎหมายจะช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้ชุมชนสามารถใช้น้ำร่วมกันได้อย่างสงบสุข หลักการในการใช้กฎหมายควบคุมพฤติกรรมคือ ทุกคนต้องเคารพกฎหมายหรือกฎหมาย กฎหมายในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ

3. ดำเนินงานแบบเครือข่าย การดำเนินงานแบบเครือข่าย เป็นการประสานความร่วมมือของคนในชุมชนกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องนอกชุมชน ใน การจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และพะสังข์ เป็นต้น การดำเนินงานแบบเครือข่ายมีความสำคัญคือ การจัดการทรัพยากรน้ำจำเป็นต้องอาศัยการเข้มประสานงานกันระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน หากไม่มีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ต่างคนต่างจัดการทรัพยากรน้ำกันเองก็อาจจะมีการทำงานข้ามกันในพื้นที่เดียวกันและเกิดความล่าช้า เพื่อให้หน่วยงานของตนเกิดการพัฒนาจึงต้องมีการส่งข่าวเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำให้แก่กัน เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำจะได้เกิดความรวดเร็ว ครบถ้วนและถูกต้อง

4. สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มนุรักษ์ลุ่มน้ำปิงมีการใช้ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นได้สืบทอดกันมาย่างยาวนานหลายร้อยปี เช่น ความเชื่อเรื่องฝีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช้าป่าเจ้าเขา เทวดา อารักษ์ผีชนน้ำ ฝีเมืองฝาย เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้สามารถแสดงออกผ่านพิธีกรรม เช่น การเลี้ยงผีชนน้ำ ฝีเมืองฝาย การสืบเชชตาแม่น้ำ การบวชป่า เป็นต้น ซึ่งผลที่ได้จากการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้เป็นประจำทุกปี ช่วยลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า แหล่งน้ำมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ในกลุ่มเมืองฝายจะมีการคัดเลือกหัวหน้าเมืองฝายหรือแก่เมืองแก่ฝาย ส่วนมากจะเป็นผู้มีอ้วนโล จังควรเคารพผู้อ้วนโลส กว่าและต้องยอมรับพั้งความเห็นของผู้ที่อ่อนกว่า เช่นกัน กิจกรรมเลี้ยงฝีเมืองฝาย ซ่อมแซมฝายและทำความสะอาดด้วยการทำให้สามารถใช้ในชุมชนได้มีประสิทธิภาพและคุ้มกัน หรือเรียกว่าสร้างความสามัคคีขึ้นในชุมชนและยังทำให้การจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่นด้วย

เอกสารอ้างอิง

เกษริน สุขตัว. 2545. บทบาทพرسงข์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมธุรกิจ: กรณีศึกษาการจัดการป่าต้นน้ำ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเอกอัคราชณ์ทางธุรกิจ. 2538. น้ำกับชีวิตไทย. กรุงเทพฯ: สำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี.

ณัฐรัตน์ ทองใบ. 2547. การจัดการปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ณัฐรัตน์ สมตา. 2548. การจัดการน้ำเสียของผู้ประกอบการทำกระดาษสา ตำบลตันเป่า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิติกรณ์ วงศ์ชัย. 2553. การจัดการน้ำของระบบเมืองฝายท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิวัติ เรืองพานิช. 2547. หลักการจัดการลุ่มน้ำ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

พระมหาพระยนต์ สนธุจิตต์โด (พันธุ์วัตร). 2550. บทบาทพرسงข์กับการอนรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านปะอوا ตำบลปะอوا อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วราเทพ เปรมฤทธิ์. 2551. การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรของบ้านหนองผ้าขาว ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าชาing จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุกัญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์. 2550. หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น.

อนันทชาต เขียวช่อเมือง. 2544. การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร: กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่ยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.